

TEMELJI I GRANICE »BOGOŠTOVNOG ZAJEDNIČENJA«
S PRAVOSLAVCIMA (II)

3. Stavovi nekih teologa SPC prema bogoslužnom zajedničenju

Upoznavši se s katoličkom naukom u pogledu zajedničkog bogočašća,* nas na ovome našem terenu najviše zanima stajalište Srpske Pravoslavne Crkve (SPC), odnosno njezinih teologa prema zajedničkom molenju i bogoslužju. Koliko nam je poznato SPC još se nije službeno izjasnila o tome pitanju, ali njezini teolozi po svojim misaonim teološkim strujanjima pripremaju putove za oblikovanje eklezijalnoga stava. Stoga ćemo ovdje iznijeti neka mišljenja — međusobno katkada protuslovna — nekih srpsko-pravoslavnih teologa koja su se mogla čuti u ovih zadnjih nekoliko godina.

Raspon mišljenja pravoslavnih teologa u vezi s *eklezijalnošću* Katoličke Crkve i s njezinim *sakramentima* proteže se od potpunog nepriznavanja do potpunog priznavanja. Budući da sami teolozi nisu načistu s obzirom na te činjenice, bit će donekle razumljivo što ni službena Crkva još nije zauzela odlučno stajalište.

V. Rakić, profesor dogmatike, u svojoj knjizi *Pravoslavna dogmatika* tumači svojim studentima da »Rimokatolici priznaju svih sedam tajni, ali se razlikuju od pravoslavnih po načinu vršenja i pogledu na dejstvo tajni.«¹ Autor kaže da su katolici otišli u skrajnost poznatu pod imenom: *opus operatum*, a zapostavili su sudjelovanje i osjećanje onoga koji sakramentat prima. (Žao nam je da se pravoslavnim bogoslovima izlaže katolička nauka o sakramentima navodeći samo *opus operatum*, zapostavljajući *opus operantis*. Nije ovdje mjesto da o tome raspravljamo, ali nije suvišno barem upozoriti).

D. Krstić, kao naslovni episkop marčanski i vikarni episkop patrijarha Germana (danas i glavni i odgovorni urednik *Teoloških pogleda*), u intervjuu Glasu Koncila² iznio je svoj stav zaklanjajući se ipak i naglašavajući da je to stajalište i Pravoslavne Crkve. Na pitanje novinara Ž. Kustića: »Ako se pravoslavni vjernik nalazi u smrtnoj opasnosti, npr. da umire u bolnici, a nema blizu pravoslavnog svećenika, smije li se ispovjediti i pričestiti kod katoličkog svećenika?« Episkop odgovara: »Za nas sakramenti postoje samo u Pravoslavnoj Crkvi... To je vekovna praksa. Nikada se to pitanje nije postavljalo. Evharistija je vrhunski pečat jedinstva u veri. Ko ne ispoveda pravoslavnu veru ne može dobiti

* Vidi prvi dio ovog članka u predhodnom broju SB (2—1976., str. 113—123).

¹ V. S. RAKIĆ, *Pravoslavna dogmatika*, izd. Sv. arhijerejski sinod SPC, Beograd 1968, knjiga druga, str. 123.

² Usp. *Glas Koncila*, 22/1969, str. 6—7.

pričest od pravoslavnog sveštenika, niti pravoslavni može izvan svoje Crkve tražiti pričest.« Znači, prema episkopu dru Kristiću, valjanost se sakramenata u Katoličkoj Crkvi ne priznaje od strane pravoslavaca, ili barem od nekih njihovih teologa. A ako nema sakramenata, razumije se da ne može postojati ni »*communicatio in sacris*«. Ova Krstićeva izjava izazvala je zaprepaštenje u kršćanskom svijetu, i u nas i u inozemstvu. Stoga je Sinod Srpske Pravoslavne Crkve zatražio stručno mišljenje Pravoslavnog fakulteta u Beogradu u vezi s tim pitanjem.

B. Gardašević, profesor na spomenutom fakultetu, podnio je izvještaj Sinodu, te je to stajalište iznio i u obliku predavanja na ekumenskom simpoziju u Regensburgu.³ U tom službenom i stručnom izvješću fakulteta Gardašević zauzima posve oprečan stav — u odnosu na Krstića — u pitanju valjanosti sakramenata kod katolika. Iz njegova se predavanja jasno razabire da je SPC uvijek priznavala katoličke sakramente. S obzirom na problem »bogoslužnog zajedničenja« Gardašević navodi tradicionalni stav prema kojem se zabranjuje komuniciranje s hereticima. Međutim, među pravoslavicima se raspravlja može li se Katolička Crkva smatrati heretičnom: »Danas su katolici smatrani hereticima samo od jedne ekstremističke skupine u okviru Pravoslavne Crkve. Nakon zadnjih događaja u Rimokatoličkoj Crkvi i nakon njezinih ekumenskih napora, i izrazi kao što su 'šizmatici' ili 'heretici' rijetko se čuju.«⁴ U pogledu interkomunije predavač donosi poneki primjer unutar pravoslavlja gdje se nepravoslavicima stvarno podjeljuje, prigodno ili redovito, sv. pričest. Tako, u velikim gradovima, »na primjer u Beogradu, gdje župnici ne poznaju ni svu svoju zajednicu ili gdje razni crkvenjaci obavljaju svoju službu u istoj crkvi, ne isključuje se da svetu pričest primaju i vjernici drugih vjeroispovijesti.«⁵ Autor se ne izjašnjava za prikladnost ili valjanost takvih slučajeva, nego ih samo registrira kao pojave.

Na ekumenskom simpoziju u Mariboru 1974. dr **A. Jeftić** održao je predavanje o Euharistiji u istočnoj Crkvi. U njemu je naglasio: »Bez zajedničkog i *jednodušnog* ispovedanja *jedne i iste* istinite — pravoslavne vere nije bilo moguće pristupiti evharistijskoj zajednici, tj. Crkvi, i evha-

³ Usp. B. GARDAŠEVIĆ, *Die Gültigkeit der römisch-katholischen Sakramente bei den Orthodoxen, Taufe und Firmung*, Zweites Regensburger Oekumenisches Symposium, Ernst Ch. Sutner (izd.) Regensburg 1971, str. 125—140. Članak je izišao i u talijanskom prijevodu: *Validità dei sacramenti della Chiesa cattolica romana presso gli ortodossi*, Ekklesia, IV (1970) Loppiano, Firenze, str. 43—62. V. J. POSPIŠIL, *Brakovi istočnih pravoslavaca sklopljeni izvan njihove Crkve*, Bogoslovska smotra, 2—3/1972, str. 223, nota 5, piše: »Ovaj je članak izvještaj teološkog fakulteta u Beogradu sinodi srpske pravoslavne Crkve prigodom objelodanjivanja jednog intervjua biskupskog vikarija Danila katoličkim novinama *Glasu Koncila* (1969, 9. studeni) u kojemu je on zanjekao valjanost katoličkih sakramenata.«

⁴ B. GARDAŠEVIĆ, *nav. čl.*, (tal. izd.), str. 44.

⁵ *Ondje*, str. 61. Prema svjedočanstvu kat. svećenika u Beogradu ovo jednako vrijedi i za pravoslavce koji se pričešćuju u katoličkim crkvama, osobito u crkvi sv. Ante.

ristijskom opštenju, tj. pričešću.« Na osnovi toga načela »treba shvatiti i svagdašnje odbijanje Pravoslavne Crkve na Istoku, od početka do danas, da prihvati bilo kakav 'interkomunio' sa nepravoslavnim od nje odvojenim Crkvama ili hrišćanskim zajednicama«. ⁶ Autor ne kaže izričito, ali se iz cijelog konteksta daje naslutiti, da bi to vrijedilo i u odnosu na Katoličku Crkvu. (Taj će stav Jeftić kasnije i potvrditi i jasnije istaknuti).

Jeromonah **I. Bulović**, proučavajući teologiju dijaloga Marka Efežanina, opširno iznosi i svoj vlastiti pogled na bogoslužno zajedničenje: i molitveno i sakramentalno. Kao što je poznato, Marko Eugenik, arhiepiskop efeški, bio je jedini pravoslavni sudionik koji nije potpisao bulu sjedinjenja »*Laetentur coeli*« na firentinskom saboru 1439. godine (Tridesetak drugih pravoslavnih arhiepiskopa i episkopa dalo je potpis na uniju). Zbog stava Marka Eugenika Bulović smatra da je »Bog preko njega spasao čistotu apostolske pravoslavne vere naše — što je, uostalom, i sušta istina — da je blagodareći njemu Pravoslavna Crkva izbegla ropstvo pod nepravoslavnim Latinima i da je zbog svega toga papa Evgenije IV, videvši na kraju Sabora da na Aktu Unije nedostaje potpis 'Efesca', sa očajanjem uzviknuo: 'Elem, ništa ne učinismo'.« ⁷ Bulović uzima Marka Efežanina da ga provede kroz teologiju suvremenog dijaloga i ekumenizma, jer je on »primer za ugled i bogonadahnuti putovođ nama u našem vremenu... najmerodavniji svetootački autoritet po pitanju dijaloga sa inoslavnim hrišćanima uopšte, a s rimokatolicima posebno«. ⁸ Upada u oči činjenica da autor ne spominje Katoličku Crkvu, kao da je uopće ni nema, a mjesto nje navode se izrazi: rimski katolicizam, inoslavne hrišćanske zajednice, zajednice, rimokatolici itd. Ako se Bulović suzdržava u priznanju crkvenosti Katoličkoj Crkvi, onda se može misliti kakvo će biti njegovo priznanje katoličkih sakramenata. Pisac doduše citira da »Pravoslavna crkva priznaje rimokatoličke svete tajne« (navodnici su u izvorniku), ali se primjećuje da on zauzima stav rezerviranosti prema takvim tvrdnjama. Bulović razlikuje između savršena i nepotpuna dijaloga. Prvi je unutar Crkve koja je sinonim za Krista i Pravoslavlje, a drugi postoji sa zajednicama izvan te Crkve. No, to je samo dijalog riječima »i nikad i ni u kom slučaju ne može se u njega 'uključiti' ono što bi, u slučaju uspeha, trebalo da bude njegova tekovina — a to je molitveno opštenje i njegova kruna, svetotajinsko i svetopričesno opštenje«. Osnovno sveto-markovsko i svetootačko načelo pravoslavnog dijaloga jest: »Nema i ne može biti molitvenog opštenja i 'interkomunije', nema i ne može biti zajedničkoga molenja i zajedničkoga pričešćivanja između pravoslavnih i nepravoslavnih sve dotle dok se ne postigne cilj dijaloga, saglasnost u

⁶ Dr A. JEFTIĆ, **Evharistija u istočnoj Crkvi**, ekumenski zbornik 1974, **V edinosti**, Ljubljana—Maribor 1974, str. 63 i 64.

⁷ I. BULOVIĆ, **Teologija dijaloga po Sv. Marku Efeskome**, Teološki pogledi, 1/1975, str. 5.

⁸ **Ondje**, str. 7.

veri, a ako se ona ne postigne nikada, onda nikada neće ni biti zajednice i jedinstva.«⁹

Na jesenskom zasjedanju Biskupske Konferencije u Zagrebu 1975. bio je nazočan izaslanik patrijarha Germana i promatrač Srpske Pravoslavne Crkve koja je bila zamoljena da se izjasni u vezi sa zajedničkom molitvom za jedinstvo. Predstavnik SPC, jeromonah **A. Jeftić** rekao je da se molitveno zajedničenje zasniva na dubokim ekleziološkim razlozima i »organski je povezano sa dogmatskim i kanonskim Predanjem Crkve«. Pravoslavni uvijek mole za sve, ali »iskonsko crkveno predanje im zabranjuje da se mole sa svima.«¹⁰ Na to su se čule dvije reakcije pravoslavnih svećenika.

O. J. Nikolić, paroh u Zagrebu, u svome članku pod naslovom »Za dosledniji stav prema inoslavcima« upozorio je na to da se u isto vrijeme održavala Peta svjetska skupština Ekumenskog Vijeća Crkava u Najrobiju, koja počinje i završava zajedničkom molitvom i na kojoj sudjeluje i Srpska Pravoslavna Crkva, dok u Zagrebu službeni promatrač iste te SPC izjavljuje da ne postoji ni mogućnost zajedničke molitve. Nikolić smatra da bi se u svim takvim i sličnim ekumenskim odnosima i molitvenoj praksi takvih susreta morala sačuvati neka dosljednost i izbjeći dvojni kriteriji. Napominje također: »Sa znanjem, odobrenjem i blagoslovom Nj. Sv. Patrijarha i nadležnih arhijereja, održavali su se zajednički molitveni susreti sa inoslavcima u Ljubljani, Mariboru, Splitu, Čakovcu, Osijeku, Vodicama i Šibeniku, a da to nije nikada ničim ugrozilo naše pravoslavno ispovedanje niti krnjilo ugled SPC.«¹¹

Dr D. Dimitrijević, profesor na beogradskom pravoslavnom fakultetu, u napisu »Jedan ekumenski događaj« čudi se kako jedan promatrač SPC na zasjedanju Biskupske Konferencije može iznositi svoje osobno mišljenje, a poslan je u ime SPC. Budući da još nije usuglašen stav Pravoslavne Crkve u odnosu na zajedničku molitvu, Dimitrijević drži da je »neophodno potrebno da se problem zajedničke molitve smatra otvorenim događajem ne reši onaj ko je nadležan za to, uz obaveznu konsultaciju arhijereja i sveštenstva koji žive i rade među katolicima, pa se zajednička molitva tiče njih kao i naroda koji treba u zajedničkoj molitvi da učestvuje«. On bi želio da se to pitanje podvrgne široj raspravi u kojoj treba da dođu do riječi i »antiekumenisti i ekumenisti«. ¹² Prof. Dimitrijević poznat je kao jedan od najzauzetijih srpskih ekumenista danas. U nizu napisa, naslovljenih »Pravoslavlje i ekumenizam« kritički se osvrće na Jeftićev stav i opširno obrazlaže teološko utemeljenje ekumenizma i ekumenske mo-

⁹ **Ondje**, str. 16. U bilješci 47. autor napominje: »Ovo načelo, za čije ne-poštovanje svešteni kanoni propisuju raščinjenje klirika i odlučenje vernika (sr. 35. i 36. pravilo sv. Apostola i dr.), danas, nažalost, često krše mnogi pravoslavni 'ekumenisti'.«

¹⁰ **Pravoslavlje**, br. 209, 1975, str. 2; usp. **Glas Koncila**, 5/1976, str. 12.

¹¹ **Vesnik**, Organ glavnog saveza udruženog pravoslavnog sveštenstva SFRJ, br. 630, 1976, str. 4.

¹² **Ondje**.

litve. Navest ćemo neke njegove misli iz spomenutih članaka objavljenih u beogradskom Vesniku zadnjih mjeseci. Razlog za uzak i rezerviran stav nekih srpskih teologa, posebno Jeftića, u odnosu na ekumenizam (i u odnosu na hijerarhiju) pisac nalazi u »uskoj povezanosti dr Jeftića sa svetogorskim monaštvom, grčkim akrivistima, dr Justinom Popovićem i dr., koji oštro ispoljuju antiekumenski duh«. ¹³ Navodeći Zapisnik BK Dimitrijević misli da se u njemu nalaze mjesta koja izražavaju stav delegata SPC o ekumenskoj molitvi, koji je u načelu negativan. Evo stavka iz Zapisnika: »Za pravoslavne je pitanje molitve i molitvenog općenja kraj, a ne početak. Mnogo štošta treba da se zbude prije, pa da bismo onda mogli zajednički da se molimo.« I još: »Istina, i Rimokatolička Crkva smatra da euharistijsko općenje dolazi na kraju, ali je za pravoslavne molitva i Euharistija usko vezana, to se shvaća nekako kao jedno.« Zbog toga je logično da i molitva i Euharistija budu na kraju, tj. kad se uspostavi jedinstvo u vjeri. Na to Dimitrijević opsežno i uvjerljivo obrazlaže da ekumenska molitva za jedinstvo i sv. Euharistija nisu jedno, te stoga zaključuje: »Ako sveta evharistija i molitva kakva je ekumenska molitva nisu ni približno jedno, što je nesumnjivo, zašto onda da se ne molimo zajedno za ono što smo zajedno, na štetu i sramotu Crkve Božje, počinili, sledeći time Gospodnjem imperativu kategoričke prirode: da svi budu zajedno?!« Članak se završava podnaslovom »Srpska crkva i ekumenizam«, gdje se govori o tome kako je SPC tradicionalno ekumenski otvorena, i u njoj ekumenski duh nije nikada bio materijalno uvjetovan. Za mnoge istaknute srpsko-pravoslavne ekumeniste, koji su kasnije postali episkopi (između dva svjetska rata) dr Dimitrijević misli da za njih »ekumenska molitva, čini se, nije predstavljala nikakav problem. Pravoslavno bogoslužjenje: priziv Svetoga Duha učinili su ekumenskom molitvom episkopi Irinej bački i Nikolaj žički time što su u Sabornoj crkvi u Novom Sadu izvršili priziv Svetoga Duha na početku rada Izvršnog odbora Interkonfesionalnog pokreta za 'Život i rad': prvi time što je svojim činodjelstvom ovo bogoslužjenje izvršio, a drugi time što je za vreme bogoslužjenja propovedao«. ¹⁴

U lipanjskom broju Vesnika ove godine na cijeloj novinskoj stranici objavljeno je pismo **dra A. Jeftića** kao odgovor na prikazane reakcije o. J. Nikolića i dra D. Dimitrijevića. ¹⁵ Jeftić ponovno ističe da je na sjednici u Zagrebu govorio u svoje osobno ime, ali zato da iznese svoje »lično svedočenje i ispovedanja o stavu Pravoslavne Crkve kojoj pripadam po pitanju opštenja u molitvama sa Rimokatoličkom crkvom«. Delegat piše

¹³ **Vesnik**, br. 631, str. 4. Napominjemo katoličkim čitateljima da pojam »akrivisti« dolazi do grčke riječi **akribija** ili **akrivija**, koja označuje načelo u Pravoslavnoj Crkvi, suprotno **ekonomiji (oikonomia)**, koje zastupa skrajnju strogost u nekim pitanjima. Pojam ekonomije odgovara katoličkom aksiomu: **Ecclesia supplet**.

¹⁴ **Vesnik**, br. 633 (1976), str. 4.

¹⁵ **Vesnik**, br. 634 (1976), str. 4.

da se iz prepiske nadbiskupa Kuharića i iz riječi Zapisnika zaključilo kako se od strane Ekumenskog vijeća pri BK očekivalo »da će se moje učešće na sednici sastojati u tome da 'detaljno porazgovaramo i zajedno sastavimo program zajedničkih molitava za osminu molitve za jedinstvo'«. Jeftić ne zna kome bi se više čudio: ili »toj i tako nametljivoj logici g. Kuharića i članova Vijeća: da se pre svakog postavljanja crkveno-bogoslovskog pitanja o mogućnosti, ne 'razvijanja molitvenog povezivanja' njih rimokatolika i nas pravoslavnih, nego o mogućnosti ovako i sada započinjanja i uopšte postojanja takvog molitvenog opštenja, s obzirom na činjenicu da među nama nema crkvenog jedinstva«, ili bi se čudio: o. Nikoliću koji se »sada iščuđava (. . .) ovakvom mom iznetom pravoslavnom stavu o nemogućnosti molitvenog opštenja«. Pisca je neobično iznenadilo takvo neosjećanje iskonske ekleziološke problematike što je tipično »za rimokatoličku eklisiologiju (po kojoj jedinstvo i nije u molitveno-bogoslužbeno-ispovedničkom opštenju, nego u priznavanju ili ne rimskog pape)«. Jeromonah Jeftić podsjeća svoga subrata Nikolića da prije rimokatoličke i »ekumenske« ekleziologije postoji »pravoslavna eklisiologija i pravoslavni ikumenizam. Za tu i takvu eklisiologiju, koja je od evanđelskih vremena do danas važila u Pravoslavlju, jedinstvo Crkve je u samoj njenoj prirodi, životu, veri, blagodati, molitvi (a molitva Crkve je život i disanje njeno Duhom Svetim), i zato pre konstatovanja svake druge razlike i prepreke koja onemogućava opštenje u molitvama nas sa inoslavnima, stoji pre svega sama činjenica crkvenog razdeljenja i odsustva jedinstva između nas i njih, sama činjenica nepripadanja Jednoj i Jedinoj Crkvi«. Nadalje autor pita svoje subesjednike — Nikolića i Dimitrijevića — o kojim ekumenizmima oni govore. Jer, »jasno je već odavno da postoji jedan protestantski, nazovimo ga ženevski, ekumenizam, i jedan drugi i drugačiji, tj. rimski, rimokatolički (rimocentrični) ekumenizam«. Tu tvrdnju Jeftić tumači činjenicom što se Rimski Crkva nije učlanila u Ekumensko Vijeće Crkava: »Očigledno zato što Rim sebe smatra za jednu Crkvu, za Unam Sanctam, i pripadnost Crkvi uslovljava opštenjem sa papom.« S obzirom na praksu da već godinama postoji molitveno općenje, što je iznio Nikolić, Jeftić ga pita: »Da li je svaka 'praksa', samo zato što traje već nekoliko godina, sama po sebi već merilo i potvrda da se treba odobravati i praktikovati?« A osim toga »ne samo o. Justin Popović kod nas (. . .) nego zaista veliki broj starijih i mlađih pravoslavnih i na Zapadu i u matičnim Pravoslavnim Crkvama već odavno stavljaju pod znak pitanja tu i takvu 'ekumensku praksu', tako da neće biti istina da je moj stav u Zagrebu bio samo 'pojedinačno mišljenje' (J. N.), 'privatno mišljenje' (D. D.), nego će izgleda pre biti obratno, a nadam se da će to i vreme pokazati, to jest da su upravo stavovi otaca Nikolića i Dimitrijevića 'pojedinačna' i 'privatna' mišljenja u Pravoslavlju, a ne ono o čemu sam ja u Zagrebu svedočio«. Na kraju, Jeftić veli da se slaže s Dimitrijevićem da o ekumenskoj problematici, pa i o ekumenskoj molitvi, treba više govoriti, ali »govoriti tako da to bude svedočenje iz samih dubina pravoslavnog života Predanja istine i spasenja sveta i čoveka, jer samo takvo svedočenje o našoj nadi (1 Petr.

3, 15; 5, 12) može stvarno i čovekoljubivo pomoći nama i našoj braći hrišćanima koji su odavno van jedinstva Jedine, Svete, Saborno-katoličanske i Apostolske Crkve Pravoslavne«. (Sva potcrtavanja u izvornom tekstu).

— o —

Referirali smo ono što se zadnjih godina među pravoslavnom braćom pisalo u vezi s molitvenim i sakramentalnim zajedničenjem. Može se očekivati da će zadnji napis dra Jeftića izazvati odgovore srpskih teologa u vezi s izloženom problematikom, te se može poželjeti da se iskristaliziraju stavovi među njima samima kako bi i njihova Crkva mogla zauzeti jasnu poziciju.

U *osvrtu* na iznesena mišljenja nekih teologa SPC katolici bi se mogli pitati kako dolazi do tako oprečnih i protuslovnih izjava: jedan pravoslavni teolog tvrdi kako je vjekovna praksa njihove Crkve da se ne priznaju sakramenti izvan Pravoslavne Crkve, a drugi izjavljaju, također na temelju povijesne prakse, da Srpska Pravoslavna Crkva nije nikada sumnjala u valjanost katoličkih sakramenata. Ili: jedan smatra da uopće ne postoji mogućnost zajedničke molitve (a kamoli Euharistije) s nepravoslavicima, dok drugi upozoravaju na činjenicu da su se kod nas već obavljale takve molitve i u daljnjoj i nedavnoj prošlosti s odobrenjem crkvenog autoriteta. Kako to da su neki teolozi toliko pregnantni odbojnošću prema suvremenom ekumenizmu, a drugi manifestiraju i smisao i volju za tu svekršćansku pojavu?

Promatrače ekumenskog gibanja u SPC začuđuje činjenica da među pravoslavnim teolozima dolaze toliko do izražaja »antiekumenisti«, ako se zna da se njihova Crkva već desetljećima (od 1920. g.) napaja, kao sudionica, na izvorima ekumenske rijeke koja je potekla iz organizacija što su konstituirale Ekumensko Vijeće Crkava. Ne bi se nikako smjela zaniijekati dobra volja i dobronamjerno zalaganje onima koji se s velikom dozom opreza ponašaju prema ekumenskom gibanju, jer smo svjesni da se u svakoj sredini mogu naći i promicatelji konzervativnosti i kočničari napretka. No, usuđujemo se reći da je i (Srpska) Pravoslavna Crkva, kao i tolike druge kršćanske zajednice, zatečena ne samo novim vrednovanjem kršćanskog jedinstva nego i njegovim suvremenim razvojem, unatoč činjenici što je ona već preko pedeset godina aktivno nazočna u modernom ekumenskom pokretu. Novo poimanje ekumenizma ukazuje se kao dokidanje dosadašnjih uskogrudnih, isključivih, fanatičnih, prozelitskih i »akrivističkih« stavova unutar pojedinih crkvenih skupina i sve nas stavlja na liniju uzajamnog otvaranja, priznavanja i prihvaćanja *oikonomijskog oikoumenizma*. Ne bi trebalo biti neprebolno što se pojedine kršćanske Crkve odcjepljuju od provizornih povijesnih građanskih tvorevina (vladavina) — pa koliko god Crkva bila zaslužna za narodnu kulturu i samo-

svojnost — ali bi bilo tragično da sestrinske kršćanske Crkve i dalje stoje (stoljećima) jedna pokraj druge, a da se ne poznaju, ne razgovaraju, ne vole i zajednički ne mole.

U prevladavanju odjeljeničkog mentaliteta ne pomaže povratak ni jednom našem kršćanskom prethodniku: ni Eugeniju Četvrtome ni Euginiku Efeškome, nego samo Kristu Gospodinu. Pred njim valja ispitivati savjest, od njega moliti savjet i u svjetlu njegova Evandjelja proučavati teologiju dijaloga. A On nam je očitovao svoju volju i zacrtao svoj plan koji želi izvesti zajedno s nama: Da svi budemo jedno! Da molimo zajedno! Da budemo zajedničari njegovih spasovnih tajna u njegovoj hodočasničkoj Crkvi i sudionici njegove slave u vječnoj domovini!

NAJNOVIJI BROJ CRKVE U SVIJETU

CRKVA U SVIJETU, revija teološko-znanstvenog smjera — Split, Zrinjsko-frankopanska 14.

Ova naša renomirana revija izlazi već 11 godina. U prodaji je broj 3/1976. Ovaj broj posvećen je našim povijesnim jubilejima: Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata i 1000. obljetnica Gospina svetišta kraljice Jelene u Solinu.

Sadržaj je upriličen religiozno-povijesnoj, kulturnoj ulozi kršćanstva u našem narodu:

Uredništvo: Dvostruki jubilej

D. S. Iv.: Nekoliko podataka sa starih ploča i listova;

F. Šanjek: Počeci kršćanstva u Hrvata;

A. Škobalj: Povijesno značenje jubileja hrvatske kraljice Jelene;

J. A. Soldo: Starohrvatska sakralna umjetnost;

M. Pantelić: Kulturno-povijesni značaj hrvatskih glagoljskih kodeksa;

B. Zelić-Bučan: Najstarije Gospine crkve u Hrvata;

J. Nagy: Značaj hrvatske države u doba narodnih vladara;

A. Katalinić: Dinamičko-ritmički uspon hrvatskog marijanskog kulta;

F. Veraja: Naš novi blaženik;

R. Perić: Naša crkva prema novom Šematizmu;

A. A. Akrap: Tragovima hrvatske kršćanske terminologije;

P. Z. Blajić: Hrvatska glazba;

D. Džimbeg: Starohrvatska baština;

D. Šubić: Dva izdanja o solinskoj prošlosti;

Likovni prilog — A. Škobalj: Kraljica Jelena.

Cijena ovome broju: 40 din. (redovitim pretplatnicima 20 din.). Preporučamo vam ovu našu reviju.